

Stratégiai terv 2006-2008

(Közgyűlési vitaanyag)

I. Helyzetelemzés - szakmai közérzetünk, beavatkozásunk hatásai és határai

Míg a 2003-2005-re vonatkozó stratégiai tervünkben úgy értékeltük a korábbi, 5 éves időszakot, mint amelyik jelentős eredményeket ért el a szakmafejlesztés terén, de munkánk mozgalmi jellegének fejlesztésében alul múlta várakozásainkat (a közösségfejlesztés iránt nehezen, vagy alig megfogalmazódó társadalmi igény miatt), addig e helyzet ma fordított. Ma úgy látjuk, hogy az elmúlt 3 évben épp szakmafejlesztési törekvéseink akadtak meg a korábban elért szinten, míg munkánk mozgalmi jellege határozottan erősödött (annak ellenére, hogy fizetőképes kereslet változatlanul mérsékelten mutatkozik munkánk iránt, sőt, egyesületünk – a többi civil szervezethez hasonlóan egyébként - még soha nem élt meg akkora pénzügyi válságot, mint éppen az EU-csatlakozás óta eltelt időszakban).

Munkánk mozgalmi jellege erősödésének fő okait a következőkben látjuk:

- A hálózatépítésben és a szakmaközi kapcsolatok fejlesztésében jelentős eredményeket értünk el. Ezt az tette lehetővé, hogy
  - o A kormányzatban megjelent egy, a közösségi alapú társadalmat komolyan vevő szakpolitika – és ennek következtében egy, az annak céljait érvényesítő hálózatépítési program is -, s a 2007-20012-ig terjedő Nemzeti Fejlesztési Terv tervezési folyamatában is felerősödtek a társadalomfejlesztési szempontok – nyilvánvalóan megint csak több okból. Segítettek ebben az EU-deklarálta értékek; az, hogy a közösségfejlesztés társadalmi reformkonceptiója nemzetközi szinten is megerősítést nyert (Budapesti Nyilatkozat); de az is, hogy megtaláltuk a társadalmi tőke konceptiójában azt „vivőanyagot”, amely képes napirendre tűzni a társadalomfejlesztés, s benne a közösségfejlesztés ügyét (s hogy ezt milyen erővel tudjuk folyamatosan ott tartani, az a jövő kérdése!)
  - o Új szereplők léptek a közösségi és civil cselekvés színpadára. Megjelentek új közösségi jellegű vonulatok – zöld mozgalom, NCA demokrácia-programok, néhány EU-pályázat. (Mindez azonban sajnos nem jelenti egyúttal azt is, hogy a gyakorlatban sokasodna a közösség általi fejlesztések száma. A közösségi

beavatkozáshoz szükséges, szakmai biztonságon alapuló bátorság, felelősség és begyakorlottság még kevesek sajátja).

A közösségfejlesztés egyfajta divattá kezd válni, s e természetének megfelelően a társadalmi változásra irányuló törekvések felületén jelenik meg, így lényege, a valódi részvétel, leegyszerűsödik. A közösségfejlesztés know-how-ként való értelmezése a hátrányos helyzetűekkel való foglalkozásra, az átmeneti és hosszú távon fenn nem tartható foglalkoztatás-bővítésre, a civil társadalom eredeti funkcióját megcsúfoló kirakat-programokra, a politikai törekvések legitimációjára, a forprofit szektor ál-közösségiséget adó akcióira, a „pipáld ki a megfelelő választ!” kultúra terjesztésére szorítkozik, s ilyen módon eszközként szolgálva, amortizálja ön maga erkölcsi értékeit.

Ezzel ellentétes mozgást is érzékelünk ugyanakkor: mintha a közösségek szükségessége és a civil részvétel iránti igény is erősödne. Ez arra az óvatos reményre enged bennünket feljogosítani, hogy társadalmunkban egy, a részvételi demokráciával kapcsolatos felhalmozás folyamata zajlik.

A fentiek persze igazolni látszanak létezésünket, de a szakmai beavatkozásunk nyomán szerzett tapasztalataink fokozzák legitimációs kétségeinket is. Továbbra is alapélményünk, hogy egy ellenálló társadalmat akarunk kikezdeni és megváltoztatni, egy hatalom-elvű kultúrát akarunk egy megosztott felelősségen, részvételen és együttműködésen alapuló kultúrává alakítani. A társadalom nem, vagy nehezen akarja ezt a törekvést elfogadni, s ez az ellenállás mára a mi szakmai megrekedésünket is jelenti egyben. Nyilvánvaló, hogy a változások sebességének beállítására mi csak egyetlen felgyorsító tényezőként hathatunk, s ahol nem tudunk tovább lépni, ott általában olyan társadalmi problémák feszülnek, amelyek a mi eszközeinkkel megoldhatatlanok, s partnereink nincsenek.

A „nem tudunk továbblépni, mert egy fal áll előttünk” élményének kulturális akadályai is vannak, de még inkább ott látjuk a bajt, hogy a rendszerváltás óta érvényesülő társadalomirányítási politikák egyike sem volt hajlandó a kellő mértékben áldozatot hozni a közösségiség és a civil társadalom sérült szöveteinek regenerálására, vagy eddig ki sem fejlődött képességek és funkciók kimunkálására, a társadalmi és civil részvétel erősítésére, más szóval: a régió társadalmi tőkájének megújítására, egy korszerűbb szerkezetben való bővített újratermelésére.

Jelenlegi, a részvétel fokozására irányuló törekvéseink egy frusztrált, kiábrándult társadalomban a korábbinál erősebb veszélyeket is hordoznak magukban, s végleg elvehetik az állampolgárok kedvét a részvételtől, mert megtapasztalják, hogy

- a helyi fejlesztés valódi tétjeit nem tudják/nem képesek befolyásolni,
- a közszolgálati intézmények nem akarnak/nem tudnak velük és egymással együttműködni, s az a törekvés, amit az állampolgár a saját környezetében nem tud mihez kapcsolni, csak a zavart növeli,

- a hosszú távú építkezés helyett minden, valamilyen (pénz, tudás, döntés-) hatalommal rendelkező erő rövidtávú eredmények elérésében tartja magát érdekeltnek, minél kisebb befektetéssel (ezért nem történik igazi befektetés pl. a felnőttképzésbe sem!)

Az elmúlt 3 év modellkísérleteiben keletkezett kudarcélményeink tehát valójában nem módszertani korlátjainkból táplálkoznak (miszerint „nem dolgoztuk még ki a megfelelő módszertant egyes problémák közösségi kezeléséhez”), hanem egy, a társadalomfejlesztés iránt jobbra érzéketlen társadalomirányítási gyakorlatból fakadnak. Mindez jól tükröződik a „túllépni a helyi fejlesztésen” köreinkben megjelent igényben.

A szaktevékenységünkben eddig domináns *helyi fejlesztés* ügyében vélhetően eljutottunk szakmafejlesztési határunkig:

- A helyi fejlesztés módszertanilag egyre nehezebben egyeztethető össze szakmafejlesztési törekvéseinkkel és elképzeléseinkkel. Amit mi a fejlesztési tartalom érvényesülésének módszertani megtámogatásául szánunk – pl. szomszédsági v. közösségi tanácsok létrehozása -, az az újszerűségtől idegenkedő helyi társadalomban tartalmi beavatkozásnak minősülhet (külső szempont beviteleként jelenik meg, s nem szerves fejlődés, vagy alulról jövő igény következménye). Módszer-(és szakma)fejlesztésen keresztül továbbra sem tudjuk megmondani tehát (mert nem tudtunk élő példát létrehozni), hogy hogyan kell pl. szomszédsági tanácsot alakítani és működtetni, mert a helyi társadalom nem akar ilyet. (Paradox módon ugyan megjelennek a hazai palettán ilyen közösségi szerveződések is, de ezek nem alulról szerveződnek, hanem valamiféle felülről jövő érdek hozza őket létre). Amivel még nehezebb szembenézni, az az a tény, hogy a közösség általi helyi fejlesztés ugyanakkor
- tartalmilag sem valósul meg, mert a lakosság aktív és folyamatos részvétele a helyi fejlesztésben nem jön létre.

Kistérségi szinten is történt már számos közösségfejlesztői kezdeményezés, s itt is vannak elmozdulások, de az érdemi együttműködésig sehol sem jutunk el. Az elköteleződés a folyamat iránt, a tartós együttműködés a települések között nem alakul ki. Úgy tűnik, hogy a nem gyakori bizalmi viszonytól a formális együttműködésig, vagyis a kellemtől a hasznosig nem akarnak/tudnak eljutni a helyi közéleti szereplők.

A kistérségi fejlesztés kulcskérdése az, hogy milyen szinteken lehet megragadni az együttműködést? A három szektor szereplői közötti együttműködés több szempontból is problematikus – a mi eseteinkben jobbra nem akarnak/tudnak együttműködni, ill. nincs

szervezett civil társadalom. Kistérségi szinten csak létező, önálló életet élni képes elemekkel lehetne valamit kezdeni.

Számos probléma nem oldható meg települési, csak kistérségi szinten (vagy még nagyobb léptékben). Itt is hiányzik azonban a társadalomirányítás és a közvélemény felől áramló inspiráció, pénz és kényszer a helyzet megoldására, de az ennek helyes felhasználását szavatoló együttműködni tudás és kultúra is. Szükség van új tudások megszerzésére. A szakmaköziség, kapcsolatainknak kellően széles köre, együttműködésünk rokon szakmákkal itt nyerhet igazi értelmet, de nem pótolhatja a hiányzó társadalomfejlesztési politikát.

Ám a kistérség még mindig lokális szint. Nincs értékelhető gyakorlatunk a *társadalomtervezésben* (társadalmi tervezésben) és a *társadalmi akciókban* sem (bár azzal, hogy meg akarjuk ismerni a mások által generált akciókat, már tettünk egy lépést e terület felé).

A társadalomtervezéshez hasonló okokból nem tudtunk eddig hozzányúlni: úgy tapasztaljuk, hogy nem álltak még fel a lokális fejlesztés meghatározó szereplői (intézményei), s intézményhiányos körülmények között bajos intézményközi együttműködést szervezni. Tovább keressük persze a belépés módját, hiszen a közösségfejlesztés lényegében stratégiai foglalkozás, amelynek éppen az intézményközi tervezésben, a beavatkozási politikák kialakításában lenne óriási szerepe.

A *partnerségi együttműködés*nél óriási a képzettségi, szemléleti, kulturális deficit. Kölcsönös tanulásra lenne szüksége minden szektor szereplőinek, de a mi kompetenciánk mégiscsak a civil szektor erősítésében van, mert ők az eszköztelenek, akiknek nincs pénzük, apparátusuk, szakértelmük és kiszolgáltatottak a másik két szektornak. A velük történt próbálkozásaink során azt tapasztaltuk, hogy az önkormányzatok és az üzleti szféra nem, vagy csak látszólag fogad el bennünket partnerként, s számos esetben felmerült már bennünk az a kérdés is, hogy vajon akarnak-e egyáltalán a változásért cselekedni? Lehet, hogy olyan szereplőkkel kellene együtt próbálkoznunk a megnyerésükért, akiknek szemükben a miénknél nagyobb respektje van – s itt ismét csak a szakmaköziség fontosságához jutottunk.

(Főként itt jelenhet meg az önálló és radikálisabb akaratképzés esélye – ami a társadalmi akcióknak, mint beavatkozási modelleknek a használatát helyezi előtérbe. Az a tapasztalat, hogy főként határozott érdekek sérelme képes a mai gyakorlatban ilyen erőfeszítések és akaratok mozgósítására, sikeres akciók elindítására. Meglehet, ezeknek a példái adnak közösségi cselekvésekre további lendületet és hitet az érintett közösségeknek. Több helyi kezdeményezés mentén a korábban elemzett közösségi cselekvések hiánya – esetenként a

partnerek: elsősorban a hatalmi-döntéshozói szféra, de gyakran az üzleti szektor sem „hajlik” pusztán belátásból együttműködésre, hatalommegosztásra, vagy éppen az érintettekkel való érdemi együttműködésre -, ezek frusztrációja felhalmozódni látszik. Két lehetséges gyakorlat következhet ebből, az egyik: az eddig szokásos kifárasztása a civil kezdeményező kedvnek, amire a mai hatalomgyakorlat alapvetően épít. Vagy – és ez a másik lehetséges következmény -, hogy felhalmozódik ez a „tehetetlenségből” származó energia és hozzáadódik mások sikeres akcióinak eredménye, példája, s az ilyen konfrontációk lendítik az eddig sikertelen társadalmi kezdeményezéseket eredményes folyamatokba. Így meglehet, a civil-közösségi akciók lesznek a következő időszak „lendülehordozói”, ezek tapasztalatainak erőteljes nyilvánosságra kerülése a dominó elvhez hasonlóan átlendítheti a megrekedt, vagy eddig erőtlenebb közösségi akaratosokat, s referenciát jelenthet a kezdeményező kedvhez. Ugyanakkor, ha ezek megfelelő súllyal kerülnek a köztudatba a hatalmi-döntéshozó szféra veszélyérzetét, s ebből fakadó hajlékonyságát is meghozhatja. Ezt amúgy hétköznapiban társadalmi nyomásnak nevezzük, ami a civil társadalom egyik legfontosabb jellemzője kell legyen – ám ma még a hazai civil társadalom deficitjeként van jelen.)

A szakmaköziség már nem pusztán jámbor óhaj, de felismerés és együttműködési kezdet – jelenleg nem több ennél. Több segítő foglalkozás sem került még abba a fejlődési stádiumba, hogy meggyőzően tisztázni tudta volna beavatkozása elméleti alapjait, s gyakorlatilag sem voltak még képesek igazolni azokat (talán még annyira sem, mint a közel 30 éves múltra visszatekintő közösségfejlesztés ...) Kiforratlan szakterületek próbálják leküzdeni tehetetlenségüket s közelednek felénk, s várják úgymond a mi ajánlatunkat (ami nyilvánvalóan a bevonásból áll specifikusan, s a szakmai segítségből – immár őket is bekapcsolva). A jövőbeni közös fejlesztési programokban való együttműködés (pl. vidékfejlesztés, városrészek rehabilitációja) mindegyik együttműködő szakterületnek segíthet a saját specifikumok megtalálásában és finomításában – nekünk is. A szakmaközi együttműködés tehát a gyakorlatban lenne érdekes, ez lehetne egy igazi modellkísérlet, ám ennek igazi feltételeit a területi, és nem projektalapú támogatások lennének képesek megteremteni.

Természetesen vannak tőlünk függetlenül létrejövő, spontán közösségi mozgások is. Fontosak ezek, mert akkor egészséges a társadalom, ha minél több ilyen van. A közösségfejlesztés e mozgások szakmai megtámasztásában tudna segíteni, amennyiben igényelnék. Még ha nem is mindig sikeresek az akciók, az élmény tovább munkál a résztvevőkben és a társadalmi tapasztalat fontos részévé válva erősíti a civil kurázsit.

Egyfajta *radikalizmus* is megjelent a körünkben a sok kiszolgáltatottság és tehetetlenség láttán. A közösségfejlesztő eddig nálunk nem gyakorolt szerepkörei is felsejlenek (pártfogó, ügyvivő, képviselő, stb.) A nyomásgyakorlás stratégiájának, közösségi és civil eszközeinek

kidolgozása és továbbfejlesztése azonban - a civilek erőtlensége miatt, s mert a közösségfejlesztéstől ez ismét csak tartalmi beavatkozásnak minősülhetne – egyelőre nem tűnik járható útnak.

Zavaros időköt élünk, nincs más biztos irány, mint saját alapelveink következetes betartása és a minőségre törekvés.

II. Stratégiai irányok

Célunk a közösségi részvétel, az aktív állampolgáriság fokozása és az, hogy műhelyünk a hazai és nemzetközi közösségfejlesztési törekvésekben integráló erővé váljon

- szerepünk további elméleti megalapozásával, kutatással,
- egy, az erre épülő szakpolitika kialakulásának segítségével,
- a beavatkozás régi területeinek finomításával és új területeinek megnyitásával,
- a hálózatépítő, szakmaközi és mozgalmi jelleg további bővítésével és elmélyítésével és mindezek
- nemzetközi kontextusba helyezésével.

Közösségi értékelő és tervező munkánk során úgy találtuk, hogy korábbi stratégiai tervünk hármas irányultsága változatlanul időszerű, de egyes hangsúlyokat át kell helyeznünk, s leginkább az első stratégiai irány, a szakmafejlesztés vonatkozásában.

1. Szakmafejlesztés - elmozdulások keresése

1.1 Kutatás

E téren 3 irány vált megfoghatóvá:

A társadalmi tőke

Egyesületünk az elmúlt 3 évben úttörő-jellegű kutatást végzett a társadalmi tőke hazai állapotáról. Úgy érezzük, hogy e kutatások megbízhatóbbá és rendszeressé tétele már nem tartozik a mi kompetenciánkba, az azonban igen, hogy megvizsgáljuk, hogyan járul hozzá a közösségfejlesztés a társadalmi tőke fejlődéséhez? A következő témakörök merülhetnek fel: a közösségi és cselekvési potenciál feltárása; bizalom, együttműködés, szolidaritás, infrastrukturális kapacitás építése; társadalmi integráció fejlesztése; hosszú távú közösségi perspektívák fejlesztése; részvétel és fenntarthatóság, maradandó és életképes struktúrák; a részvétel hosszú távú támogatása; az „áthidaló” társadalmi tőke erősítése (a különböző társadalmi csoportok és partnerek közötti kapcsolatokat), a képessé tétel folyamata, a más

szakmákat bevonó katalizáló szerep, stb. Folyamatosan keressük a lehetőséget a kutatások megvalósítására.

A közösségfejlesztés standardjai

Kísérleti, szakmafejlesztő munkáink és mintegy 300 helyi fejlesztés után most jutottunk el abba a fázisba, hogy elkezdjük meghatározni a közösségfejlesztés standarjait. A standard lényegében előírást, szabványt jelent. Tisztán és félreérthetetlenül fogalmazza meg a közösségfejlesztés által megkívánt, különböző szintű szakmai hozzáértést és szerepeket, a szakmai értékeket, a gyakorlat alapelveit, a szakmai minősítés feltételeit. Azért van rá szükség, hogy szakmai útmutatóként szolgáljon és referenciapontot jelentsen a jó gyakorlat számára, valamint kidolgozza azokat az indikátorokat, amelyek a közösségi beavatkozás hatását és eredményét mérik.

A szerepek és a hozzáértés körébe olyan szakmai kritériumok tartoznak, mint pl. munkakapcsolat kifejlesztése a helyi civil szervezetek között; az állampolgárok bátorítása, ösztönzése a közös tevékenységre és arra, hogy tanuljanak egymástól; együttműködés a helyi civilekkel a változás megtervezésében, a közösségi cselekvésben; civil szervezetek kifejlesztése; menedzsment – tervezés és előkészítés, programok vezetése és koordináció, a program zárása; a saját gyakorlat és szerep reflexiója (kritika alá vétele, elemzése).

A legfőbb közösségfejlesztési gyakorlati alapelvek és értékek körébe tartoznak: a társadalmi igazságosság; a közösségi önmeghatározás (hol tartunk most, a választási lehetőségek mérlegelése, konfliktuskezelés); az együttes munka és együttes tanulás; a fenntartható közösségek fejlesztése (képessé tétel, autonóm és beszámoltatható struktúrák fejlesztése, az erőforrások használata a fenntarthatóság jegyében); részvétel, különös tekintettel a társadalom peremén élőkre.

A közösségfejlesztésben a HOGYAN és a MIÉRT, a GYAKORLAT és a FOLYAMAT a kulcsfontosságú tényezők, amelynek középpontjában a reflektálni képes gyakorló szakember áll. A társadalmi változást célul kitűző közösségfejlesztés belefoglalja szerepeibe a közösségfejlesztés reflektált értékeit.

A standardok meghatározzák a szakképzés tartalmát, a minősítés szintjeit és segítséget adnak a munkaköri leírások elkészítéséhez is.

Ez a munka a „Közösségi kezdeményezéseket segítő szakmai hálózat” Országos Fejlesztői Műhelyében már megkezdődött, de e munka gazdagítására, folyamatos elemzésekre és egy struktúra kidolgozására van a továbbiakban szükség.

A közösségfejlesztés legitimáló elméletek továbbfejlesztése, valamint a „gyakorlati elmélet”

Korábbi szakmafejlesztő munkánk során törekedtünk a „közösség” és modern megjelenési formája, a „civil társadalom” fogalmainak meghatározására, de meg-megújuló kísérletet tettünk a „fejlődés” fogalmának tisztázására is. A közösségfejlesztésen belüli értékírányultság, alapelvek, etikai vonatkozások megragadására is történtek már részünkről kísérletek, s talán a társadalmi tőke fogalmának bevezetése is gazdagította önreflexiónk vonatkoztatási kereteit. E munka azonban soha nincs készen, s a szakterületnek nagyobb erővel és apparátussal, folyamatosan végzendő alap kutatásra lenne szüksége.

A „gyakorlati elmélet” munkájának folytatását lényegében empirikus kutatások jelentenék. Ami eddig történt, az a saját kísérleti jellegű munkáink elemzéséből kicsapódott elmélet – jobbára módszertan. A hálózati munka öröndetes fejlődése elvben megadja a lehetőséget a mennyiségi felhalmozásra, az összehasonlító elemzésre és új, a mi szakmai szándékainktól független megjelent közösségi irányok felfedezésére.

A további kutatások lehetőségeit állandóan napirenden kell tartanunk, s nem csak szakmafejlesztési okokból, hanem azért is, mert az utóbbi években a politika által felkapott és kisajátított frázisok végül kiüresíthetik a szakmát is, s kutatások nélkül a társadalmi elemzések, szükségletfelmérések és a beavatkozásuk határait és hatását pontosan ismerő szakemberek helyett a „technical assistance”-ban utazók sajnos egyre gyarapodó számát növelnénk.

1.2 Szakpolitika

A kutatások adják a döntéshozóknak teendő javaslataink megbízható talaját. A helyes szakpolitikák kialakításának alapja a helyzet feltárása és bemutatása – kommunikálása – a szakmák által. Ennek érvényesítésére vállal fokozódó szerepet egyesületünk és a SZÖVETSÉG a Közösségi Részvétel Fejlesztéséért Egyesület, de alkalmi összefogások is megkezdték már lobby-tevékenységüket, amelyet folytatni és felerősíteni szükséges.

1.3 A beavatkozás régi-új területei

1.3.1 Képzés

Általános célú felnőttképzés

A képzés talán a legfolyamatosabban épülő tevékenységünk, amelyben eljutottunk az intézményi akkreditációhoz, a munkakörön belüli szakképzéshez és kötelező továbbképzéshez is. Ha a képzésen belüli fejlesztésekre gondolunk, mégsem a szakképzés

most előttünk álló, kulcsfontosságú fejlesztése jut először eszünkbe, hanem az ennél sajnos lényegesen kevesebb sanszal bíró, bár fontosságában egyenértékű, mert a mozgalmi munka alapját képező felnőttképzés, amelynek tömegeket kellene érinteni, olyan állampolgárokat, akik valóban végeznek is közösségi munkát (míg a szakképzés célcsoportjairól ez sajnos kevésbé mondható el).

A Civil Kollégium Alapítvány képzési szervezetének létrehozását és az ún. általános célú felnőttképzések meghonosítását a közösségfejlesztés kimagasló teljesítményének tartjuk, s a létrehozás szakmai innovációjával egyenértékű az a tény, hogy minden ellenállást és érdektelenséget, támogatási hiányt leküzdve már 8 éve sikerül életben is tartanunk ezt az intézményt.

A felnőttképzés törvényi és támogatási feltételrendszere azonban sajnos nem sokat változott ezalatt a 8 év alatt (legalábbis az ún. általános célú felnőttképzések vonatkozásában nem), s e képzések perspektívatlansága gyakran szegi a felnőttek nehezen alakuló tanulási kedvét. A lobbizás e területen is nagyon fontos lenne, ha a létfenntartás nem kötné le erőinket. A felnőttképzés fejlesztésére viszont mutatkozik szakmai ambíció, mert az egyesület és a CKA kialakított egy munkacsoportot és kidolgozott egy felnőttképzési stratégiai tervet, melynek főbb elemei a következők:

- új tananyagok kidolgozása – elsősorban a részvételi demokrácia és Európa kérdésköreiben,
- a tanárok belső képzése, új generációjának kiképzése, a képzési kapacitás növelése,
- saját kreditrendszer bevezetése,
- az alapszintű informatikai oktatás beépítése a tantervekbe,
- programakkreditáció (amikor majd ehhez pénzügyi támogatások is rendelődnek),
- képzési együttműködések fejlesztése a nonprofit szektor szereplőivel és másokkal, pl. a felsőoktatási intézményekkel a szakmai gyakorlat terén,
- a felnőttképzés nemzetközi dimenziójának elmélyítése, együttműködések és cserék szervezése,
- fokozottabb PR-tevékenység,
- a szervezet szakmai menedzsment-tevékenységének és kapacitásának fejlesztése.

E stratégiai terület megvalósulásához azonban nem elegendőek a saját törekvések, hanem számos kedvező tényező együttállása szükséges, olyan folyamatoké, amelyek kedvezőbb társadalmi klímát alakítanak a felnőttképzés köré és növelik annak társadalmi súlyát.

Szakképzés: FSz, MA ;

Az ún. bolognai folyamattal új perspektívák nyíltak a közösségfejlesztés felsőfokú oktatása előtt, méghozzá két fontos szinten: a felsőfokú szakképzés („pallérképzés”) és az egyetemi diplomát adó, szakirányú vagy MA képzés terén.

A felsőfokú szakképzés (FSz) a bolognai képzési rendszer alsó szintje, az első felsőfokú szakképzésben, első alapképzésben és első kiegészítő alapképzésben államilag finanszírozott képzési forma. Általa bővül a felsőoktatási intézmények felnőttképzési tevékenysége, mégpedig felmenő rendszerben. Ez azt jelenti, hogy a 2 éves képzés alatt megszerzett krediteket a hallgatók továbbvihetik felsőbb szintű (szakirányú vagy MA) képzésbe, amelynek lehetőségéről az egyetem köteles gondoskodni. Ugyanakkor az FSz képzések a MAB jóváhagyása esetén bekerülnek az OKJ-be is.

A továbblépés lehet más társadalomtudományi szakirány is, de a legtermészetesebb kapcsolódást a „Közösségi és civil tanulmányok” szakirányú vagy MA képzése biztosítaná. E két képzési forma akkreditációs folyamata közreműködésünkkel megkezdődött az ELTE Szociális Munkás Tanszékén, s bízunk benne, hogy a stratégiai terv időszakában a képzési formák bevezetésre is kerülnek.

Az intézmények felkészítése a részvétel biztosítására és az együttműködésre;

Ez egy merőben új területe lehet felnőttképzési tevékenységünknek, amely az I. részben feltárt intézményi közöny ellen próbál lépéseket tenni. Az önkormányzatok és önkormányzati intézmények (művelődési házak, szociális intézmények – elsősorban családsegítők, stb.) civil társadalommal való együttműködésére való felkészítésre kellene újabb kísérletet tennünk, megtalálva bevonásuknak az eddigieknél hatékonyabb módszereit.

1.4 együttműködés a települési tervezésben, településfejlesztési koncepciók kialakításában

1.5 Interdiszciplináris gyakorlati modellek létrehozása, modellkísérlet(ek)

kultúra- és társadalomkutatók, művelődési és szociális intézmények, a fejlesztésben érintett szakmák, környezetvédelem, stb.

2. Hálózatépítés

3. Nemzetközi munka

Az előző stratégiai tervünkben megfogalmazottak bizonyos része még ma is érvényes, más részeiben akkori elvárásainkat (még?) nem igazolta a közelmúlt. A nemzetközi munkát ma is stratégiai jelentőségűnek tartjuk, ám az EU-csatlakozási elvárásainkban egyelőre csalódnunk kellett, s nem is a hosszú távú, hanem a rövid távú elvárásaink teljesülésében (mert azzal mindannyian tisztában vagyunk, hogy a civil társadalom erősítése, a felnőttképzés széleskörűvé válása, a szociális intézményrendszer átalakulása hosszú időt vesz igénybe). A csalódásunk fő oka talán nem is maga az EU, hanem a jelenleg még érvényben lévő Nemzeti Fejlesztési Terv, amelynek operatív programjaiban nem kapott helyet a társadalomfejlesztés. A fenntartási kényszerek néhány tagszervezetünket arra vezették, hogy a foglalkoztatási programok keretében valósítsanak meg közösségfejlesztést – becsületükre legyen mondva, sikerrel tették, bár maguk a programok erre csak nagyon áttételesen biztosították a kereteket.

Ami az általunk elvárt szakmai kihatásokat illeti, e tekintetben is bonyolódott a helyzet, mert éppen Budapesten lehettünk tanúi a 2004 márciusában megtartott európai közösségfejlesztési konferencián annak a gyökeres szakmai fordulatnak, amelyet a 90-es évektől a szegénység kezelésébe szorított nyugati közösségfejlesztő kollégák hajtottak végre, a civil társadalmat, a részvételt, a demokrácia fejlesztését helyezve a közösségfejlesztés fókuszába. A Budapesti Nyilatkozat azóta szinte valamennyi országban fő lobby-dokumentummá vált s a nemzetközi szervezetek is ez alapján keresnek szövetségeseket - elsősorban a CEBSD Combined European Bureau for Social Development-re gondolunk -, hogy Brüsszelben eredményeket tudjunk elérni új társadalomfejlesztési programok kiírására. Amíg e programok meg nem születnek és nem telik el elég idő ahhoz, hogy bevezetésük után hatásuk érzékelhetővé és elemezhetővé váljon, csatlakozásunk szakmai és egzisztenciális hatásai kitolódnak. (Megjegyezzük, hogy itt a közvetlenül a Bizottság által kiírt programokra gondolunk, a hazai köntösben megjelenő EU-támogatásokért a Nemzeti Fejlesztési Terv által kiírt programokhoz folyamodhatunk, már amennyiben a következő tervidőszakban lesz megfelelő kiírás – azon vagyunk).

A Közép-Kelet európai régióban folyó közösségfejlesztői hálózatépítés

A hálózat épp az új stratégiai tervünk életbelépésének szakaszában került bizonytalan helyzetbe, s pillanatnyilag egyetlen, bár épp a legfontosabb feltétele van meg a további, hálózati szintű együttműködésnek: a szervezetek együttműködési szándéka. Nem látni ugyanakkor, hogy kik, hogyan finanszírozzák majd ezt az együttműködést és bizonytalan az is, hogy ki fogja tovább koordinálni ezt a munkát.

Ismeretes, hogy egyesületünk 2001-től 2005 végéig vállalta a szakmai, koordinációs és pénzügyi feltételek biztosítását a hálózati működés kiépüléséért – sikerrel. A 4 ország 5 szervezetével zajló Képzők képzője programjától a hálózati munka helyszíni látogatásokkal, közös szemináriumokkal való kiépüléséig, 8 ország 11 szervezetével való együttműködésig és a társadalmi tőke nemzetközi felderítő-jellegű felméréséig jutottunk el, s most megállunk egy szusszanásnyi időre, hogy átgondoljuk: mi is lehet a szerepünk egy további – természetesen kívánatos és fontos – hálózati munkában?

A hálózati együttműködés alakulására ható fontosabb tényezők

A közösségfejlesztő szervezetek mindenütt küzdenek azért, hogy beépüljenek a társadalomba és elfogadtassák tevékenységüket. A régebbi, 1996 előtt, vagy akörül alakult szervezetek – s ilyenek kevesen vannak – már meglehetősen elfogadtatásra tettek szert, míg később alakultak érezhető hátrányokkal küzdenek.

De nem csak az alakulás időpontja meghatározó, hanem az is, hogy a szervezeteket életére legnagyobb hatással bíró szakemberek milyen szakmai háttérrel, kapcsolati rendszerrel rendelkeznek. Azok a szervezetek, amelyek a már létező (esetleg a rendszerváltás előtt is megvolt) hálózatokra építik tevékenységüket – ilyen pl. a lengyel CAL - , szervezesebben építkeznek, mint azok, amelyek előzmények és e kapcsolati tőke híján kezdtek tevékenységükbe.

Sokat számít a támogatások elérhetősége is. A már EU-tagországok szervezetei jelentős pénzügyi válságon mentek keresztül a project két évében, a finanszírozás átállása miatt (megszűnt a külföldi adományozók támogatása, a belföldiek pedig csak kis részét képesek kiváltani a korábban megszerzett bevételeknek; az üzleti szektor adományozási tevékenysége a közösségfejlesztés területén sajnos még elhanyagolható). Így a szervezetekre jellemző, hogy kis létszámú alkalmazotti gárdával, gyorsan fluktuáló önkéntesekkel dolgoznak.

A külföldi adományokkal még rendelkező szervezeteknél jellemző a fiatal, több nyelven beszélő, de nem feltétlenül közösségfejlesztői szakmai felkészültséggel rendelkező fiatalok alkalmazása, akik válság esetén, erősebb kötődés híján, könnyebben hagyják ott a pályát, mint a már erősebb kötődéssel rendelkező, szakember társaik. A nagy fluktuáció miatt a hálózati együttműködésben folyamatosan jelen van egy “újrakezdő” vonás – a fiatalok betanítása, mi szép feladat, de nehezzé teszi a hálózat fenntartható fejlődését.

A jövőbeni együttműködés gondjai és lehetőségei

A hálózati együttműködést valamennyi szervezet pozitívan igazolta vissza, ám ez az elégedettség sajnos nem nyilvánul meg a hálózat további fenntartásáért folyó erőfeszítésekben. A bilaterális együttműködéseknek ugyan változatos formái alakultak ki, de a hálózati működés mint olyan, egyelőre szünetel.

Az utolsó hálózati találkozón – a projekt vezetőiként - nyilvánvalóvá tettük, hogy a projektkoordináció szerepét át kívánjuk adni a hálózat többi tagjának, mert már ötödik éve szervezzük az együttműködést és úgy érezzük, hogy másokat is szerephez kell juttatnunk, ugyanakkor Magyarország EU-ország lett és esélyei a forrásteremtésre ezzel megváltoztak. Már korábban felvetettük, hogy az RACD-t alkalmasnak látnánk e szerepkör betöltésére, s az RACD ezt szívesen is vállalta volna, de az azóta létrejött szervezeti átalakulásuk ezt most bizonytalanná tette. A találkozón kialakítottuk a koordinációs testület rendszerét, de ez a testület azóta sem aktivizálta magát sem a forrásteremtés, sem a kapcsolattartás terén.

A hálózati együttműködésről összességében az mondható el, hogy bár sikerült kialakítani és megfelelően működtetni ezt a hálózatot – ami nem kis eredmény! -, de az önálló önszerveződéshez még törekeny a hálózat, ezért további tapasztalatszerzésre, szervezőerőre és támogatásra van szüksége.

Egyértelmű, hogy a **további együttműködés** mellett fontos érvek szólnak. Szükséges lenne, hogy

- a hálózati szervezetek szakmai profilja megerősödjön, s a hosszú távú, önszervező közösségi folyamatokat kifejlesztő munka kerüljön előtérbe (szemben pl. több szervezet tréning-jellegű szolgáltatásaival),
- a szervezetek mindinkább beágyazódjanak saját társadalmukba, igényt tudjanak kelteni tevékenységük iránt, ezeket ki is tudják elégíteni, s ezáltal egyre jelentősebben tudjanak hozzájárulni a demokratizálódási folyamatokhoz,
- a szervezetek fluktuációja csökkenjen, a stabil szakembergárda szakmailag erősödjön, társadalom és EU-ismerete növekedjen, látóköre szélesedjen,
- az EU csatlakozás előtt álló országoknak nagy szükségük van a már tagországok tapasztalataira, nemzetközi kapcsolataira, hazai forrásteremtési gyakorlatából is sokat tanulnak, mert Ukrajna, Románia, Bulgária e kérdéseket helyezte a tapasztalatcserék fókuszába.
- Fontos lenne tovább növelni a hálózatot és bevonni olyan országokat is, amelyekre eddig a figyelmünk nem tudott kiterjedni – Albánia, a volt Jugoszlávia országai, a Balti-államok, Republic of Belarus, stb.

- A hálózat jelentős szerepet tölthetne be az EU-policyk befolyásolásában, s közös erővel többet tudna elérni az alapok és operatív programok tartalmának befolyásolásában.

Mindennek eléréséhez azonban ez a hálózat még nem elég erős. A szervezetek jobbra saját életben maradásukért küzdenek, a szakemberek leterheltek, kevesen beszélnek nyelveket, stb. Szükség lenne még további koordinációs segítségre és anyagi támogatásra, amelyet elképzelhető, hogy éppen nyugati hálózatunkon, a CEBSD-n keresztül tudunk elérni.

A Citizens Network

A CEECN – Central and Eastern European Citizens Network 2001 óta működik és 2005 óta bejegyzett szervezet. Összesen 26 tagszervezetet tömörít 16 országból (*Csehország, Ukrajna, Bulgária, Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Szlovákia, Fehér Oroszország, Oroszország, Szerbia-Montenegró, Románia, Lengyelország, Magyarország, Grúzia, Örményország, Észtország, Albánia*).

A hálózat éves rendszerességgel szervez nemzetközi képzéseket és találkozokat, kétévente nagyszabású konferenciát bonyolít le. A hálózat tagjai közös web-oldalt is működtetnek: www.ceecn.net.

Ahogy a számokból is látszik, fiatal szervezetről van szó. Működésének néhány éve alatt azonban bebizonyosodott, hogy a koncepció, amely a térségben működő társadalomfejlesztő szervezetek összefogását sürgeti a társadalmi részvétel növelése érdekében, megállja a helyét. A ma 16 országot tömörítő hálózat továbbra is növekszik, így egyre inkább valós és hangsúlyos szerepet vívhat ki magának Közép-Kelet-Európában.

Helyzetelemzés

A hálózat eddigi tevékenységére, működésére a „biztonságos növekedés” lehet a legjobb kifejezés. A tervezett, koncepcionális, eredmény- és célorientált együttműködésekkel szemben, a CEECN első néhány évére inkább a lassú építkezés a jellemző. Ebben a folyamatban a hálózat inkább a standard, jól megvalósítható, a tagországok, tagszervezetek tevékenységének kölcsönös megismerését, megértését célzó feladatokra koncentrálnak (képzések, szemináriumok, konferenciák, web-site).

Az első, fentiekől eltérőnek mondható elem a CEECN tevékenységében, a 2005. szeptemberében megrendezésre került Állampolgári Részvétel Hete, ahol a tagszervezetek egyidejűleg szerveztek kampányhetet minden országban, hogy felhívják a politika, a média és a civil társadalom figyelmét az állampolgári részvétel fontosságára. Az akció a hálózat szempontjából azért is különleges, mert ez volt az első valóban „közös munkánk”, amelyben

mindenki hasonló felelőséget vállalt, így az egyes hozzájárulások összessége lehetővé tette az egységes hálózatként való megnyilatkozást európai szinten is.

Stratégiánk

A CEECN jelenlegi működése kereteket szolgáltat a tagszervezetek találkozásához, egymás tevékenységének megismeréséhez de nehezen, vagy egyáltalán nem érzékelhetőek azok a szándékok, amelyek a közös értékek mentén szerveződő egységes stratégia kialakítására vonatkoznának. Így az elköteleződések felszínessé, alkalmoszerűvé válhatnak.

Egyesületünk évről-évre erőteljesebb szerepet tölt be a CEECN-ben, az egyes feladatok, szakmai irányvonalak kialakításában elméleti és gyakorlati síkon is meghatározó.

A hálózatban betöltött vezető pozíció erősítése az alábbi pontokon járulhat hozzá a CEECN és a Közösségfejlesztők Egyesülete stratégiai céljainak kialakításához/megvalósulásához:

- olyan további feladatok, tevékenységek, stratégiai irányok megtalálása, amelyek lehetővé teszik az egységes fellépést, érdekérvényesítést, lobbyzást, vagyis a „hálózatként való fellépést” (ezek hozzájárulhatnak a közösségfejlesztés európai lobbyjához is)
- az egyes tagországok, tagszervezetek közötti projekt-szerű együttműködések ösztönzése, gyarapítása (a felszínes kapcsolatok elmélyítése, kamatoztatása)
- a Nyugat- és Közép-Kelet-Európai kezdeményezések összekapcsolása, az egységes európai érdekérvényesítés és lobby tevékenység alapjainak megteremtése.

A nyugat-európai régióban folyó közösségfejlesztői hálózati munka

CEBSD Combined European Bureau for Social Development

Ebben a hálózatban 1991 óta vagyunk tagok, s elmondható, hogy ez alatt a hosszú periódus alatt a hálózat egyesületünknek szinte vonatkoztatási pontja volt. A külföldi szervezetek tevékenységének és problémáinak tükrében megláttuk saját lehetséges szakmai jövőnket, így önirányításunk tudatossági foka meglehetősen erőre tett szert az elmúlt másfél évtizedben. Nem célunk most ennek a gazdag együttműködésnek és kölcsönös egymástól tanulási folyamatnak a részletes értékelése, azt azonban jelezni kell, hogy a változó Európában e hálózatban is jelentős átalakulási folyamat kezdődött az utóbbi néhány évben.

- Bizonyos növekedési hajlandóság jelentkezett, elsősorban az EU-csatlakozás hatására, de nem kizárólag. Vannak a kelet-közép európai régiókn kívül más régiók is, amelyek sokáig nem vagy alig képviselték magukat a hálózatban – pl. az északi és a déli régiók is. A hálózat 5 éves stratégiai terve a jelenlegi 11 fős hálózatot 20 fősre kívánja bővíteni.
- E hálózatban is jelentkezett a közösségfejlesztési politikák befolyásolásának igénye, a Brüsszel-közeli kapcsolatok kiépítésének fontossága, a közvetett (beadványokon keresztül) és közvetlen (platformok, összejövetelek, konferenciák rendezése) befolyásolás módjainak folyamatos keresése.
- Bizonyos jelei egy lehetséges értékrend-váltásnak itt is látszani kezdenek. A „lobbisták” nem csak európai szinten akarnak lobbizni, de saját otthoni szervezetükben is arra törekednek, hogy minél ismertebbek legyenek és minél több állami támogatást, minél nagyobb megrendeléseket kapjanak. Törekvésük, hogy a politikusok ismerjék, szeressék és használják őket. Legfőbb megrendelőik a nemzeti és a helyi önkormányzatok, s függőségük az innen érkező forrásoktól meghatározó. E szervezetek meglátásunk szerint egyenletesen teljesítenek és magas színvonalú szakmafejlesztő tevékenységet is végeznek, ám úgy tűnik számunkra, hogy a megrendelőikkel szembeni lojalitás esetükben szükségszerűen meghatározóbb a közösség tagjai iránt érzett lojalitásnál.

A másik tábor a *projektorientáltaké*. A korábban szinte kizárólag a tagdíjából és a szervezetek természetbeni hozzájárulásából működő CEBSD is elkezdett európai projekteket alapítani (pl. a „Tanulás és képzés a közösségfejlesztésben” c. Grundtvig-felnőttképzési projektet). A projektmunka veszélyeit ismerjük a saját életünkéből – külső szempontokat hoz be a működésbe, s ezáltal átalakíthatja az értékrendet (főleg nem stabil értékrendek esetén igaz ez, fiatal, nem szakemberekből álló szervezeteknél!), formalizálja az együttműködések, stb. A projektek – attól tartunk – hasonlóan hatnak a nagy hálózatokra is.

Ami az országos szervezeteket illeti, a rendszeres állami támogatásban nem részesülők nagy táborát nonprofit és forprofit szervezetekből egyaránt áll. Céljuk minél nagyobb projektek kidolgozása, pályázati versenyztetése és menedzselése, ezáltal szervezeti működésük folyamatos biztosítása és növekedésének fenntartása. A megrendelői iránti kötelező lojalitás itt a „lobbistákénál” kevésbé nyers vagy direkt formában érvényesül, de egy másik nagy veszély leselkedik rájuk: saját céljaikat alá kell rendelniük a pályázatokat kiíró szervezetek prioritásainak. Egyszerűen úgy szoktuk ezt mondani, hogy „eladják magukat”.

A harmadik csoport a „manőverezőké”, s ilyenek számítjuk mi magunkat is. A kis alkalmazotti gárdával dolgozó, rugalmas szervezetek tartoznak ebbe a csoportba, akik nem tudnak vagy nem is akarnak nagy és befolyásos szervezetté válni, ám szakmaiságukra mindenek felett ügyelnek. Megválogatják, hogy kitől fogadnak el pénzt és fennmaradásuk legfőbb értékének a közösség tagjai iránti lojalitást és a függetlenséget tartják. (Tudjuk, mennyire nem könnyű az ilyen szervezetek élete ...)

A vonalak persze nem ilyen tiszták a hálózat működésében, de az élesedő viták jelzik, hogy komoly átalakulási folyamatok zajlanak szakmánkban Európa-szerte.

Egyesületünk - kihasználva azt a szakmai jelentőséget, amire a 15 éves hálózati együttműködésben elért -, mindent elkövet azért, hogy a változások a közösségfejlesztés alapértékeinek jegyében, s ne üzleti szempontok szerint szerveződjenek. Szakmai jelentőségünket növelni fogja a 2006-ban Magyarországon tartandó 3 nemzetközi esemény (Grundtvig-szeminárium, szeminárium a közösségfejlesztés standajairól és végül konferencia az aktív európai állampolgárság témakörében). Az élénk együttműködés a további években is minden bizonnyal erősödni fog.

Lehetséges, hogy e hálózaton keresztül fog sikerülni a kelet-közép európai hálózat továbbfejlesztése is. Az Európai Bizottság Aktív Európai Állampolgárság programja – mely tudomásunk szerint 2007 után megerősödve folytatja tevékenység – úgy tűnik, képes az együttműködés pénzügyi kereteit biztosítani.

Távlati célunk, hogy ne legyen külön nyugati és kelet-közép európai közösségfejlesztő hálózat – legyen egyetlen szakmai hálózatunk Európában! Az más kérdés, hogy a regionális munkának is megvannak a maga sanszai, de ezt Európa valamennyi régiója igyekszik majd kihasználni. Az európai hálózati munkának pedig az itt megszületett egyediségeket kell kommunikálnia és koordinálnia.

Európai bilaterális együttműködések

A partnerségi kapcsolat újbóli megerősítése és elmélyítése az angliai Northern Collegedzsal ismét szükségletként jelentkezik. A hazai közösségfejlesztők egy fiatalabb csoportja, amelyik nem vett részt az 1995-ös tanulmányúton és képzésén, 2005-ben ellátogatott a Northern College-ba és ott nagy erejű megerősítést és inspirációt kapott felnőttképzési törekvéseink helyességét és fejlesztési lehetőségeit illetően. A képzések közösségfejlesztési folyamatokba épülése, a College szerződéses viszonya a környezet önkormányzataival, a kreditrendszer és a hálózatokkal való együttműködés, de elsősorban is a College igazságosabb társadalomért folytatott küzdelme példaként áll előttünk. A továbbiakban jó

lehetőséget látunk bilaterális lakossági cserékre is a Northern College-ban és a Civil Kollégiumban tanuló „diákok” között. A Desenvolupament Comunitari **szervezetével külön együttműködés kezd kibontakozni. A dinamikus, fiatal munkatársi gárda nagy érdeklődést mutat a magyarországi munka iránt. A spanyolországi közösségfejlesztés elsősorban a romákkal és a bevándorlókkal való munkájukban nyújthat számunkra egyedülálló tanulságokat, de a civil szervezetekkel való együttműködés és demokráciaépítés is erősségük. Ezeknek, és még további bilaterális kapcsolatoknak a továbbfejlesztésére keresnünk kell a megfelelő támogatásokat.**

Készítette a Giczey Péter, Huszerl József, Kovács Edit, Mészáros Zsuzsa, Peták Péter, Péterfi Ferenc, Pósfay Péter, Szolnoki Ildikó, Varga Máté és Vercseg Ilona-alkotta tervezési munkacsoport. A munkacsoport munkáját összefoglalta és végső formába öntötte Péterfi Ferenc és Vercseg Ilona. A tervezetet a 2005. december 7-i Közgyűlés elé terjesztjük. Budapest, 2005. december 3.